

C-ohjelmointi, kevät 2006

Modulaarinen ohjelmointi

Kertaus osoittimista

Luento 9
28.3.2006

Sisältö

- n Modulaarisuus C:ssä
- n Käännösyksikkö ja otsaketiedosto
- n Makefile
- n Kertaus osoittimista ja funktioista
- n Kokeesta

Ison ohjelman toteuttaminen

- n Kokonaisuus on jaettava hallittaviin osiin
 - n Toiminnallisia kokonaisuuksia (Java: luokat)
 - n Syöttö ja tulostus
 - n Virheiden käsittely
 - n Tietyn toiminnan tai rajatun tehtävän toteuttaminen
 - n Osien väliset rajapinnat eli parametrit ja paluuarvot
 - n Selkeästi määriteltyjä
 - n Vähän riippuvuuksia eri osien välillä

Modularisuus on keino hallita monimutkaisuutta!

Moduulit toteuttavat abstraktion, kapseloinnin ja informaation piilottamisen.

Modulaarisuuden hyödyt

- n Jako osiin + selkeät ja yksinkertaiset rajapinnat => koko ohjelman rakenne selkeämmäksi
- n Ohjelmisto voidaan toteuttaa projektityönä: eri henkilöt ohjelmoivat eri osat
- n Testaus voidaan aloittaa hyvin varhaisessa vaiheessa
- n Ylläpito helpottuu: muutokset vain tarvittaviin kohtiin eli joihinkin funktioihin
- n Koodin uudelleenkäyttö: standardikirjastot, omat kirjastot
 - n Kerran ratkaistu ja koodattu, voidaan käyttää monta kertaa

Modulaarinen ohjelmointi ja C-kieli

- n C ei varsinaisesti tue modulaarista ohjelmointia (vertaa esim. Modula)
- n C:ssa on piirteitä, joiden avulla ohjelman modulaarisuus voidaan toteuttaa
 - n funktiot ja niiden protyytit
 - n otsaketiedostot (header files)
- n Näitä piirteitä sopivasti käyttämällä saadaan C:ssä toteutettua modulaarinen ohjelma tehokkaasti

n Toiminnon toteutus

toiminnon käyttö

Piilotetaan käyttäjältä

tarkat ohjeet käyttämiseen

C:n piirteitä modulaariseen ohjelmointiin

n funktiot

- n Ohjelma jaetaan useaksi pienehköksi funktioksi, joista kukin suorittaa tietyn toimenpiteen
 - n ~ noin 20 riviä kommentteineen on sopiva funktion koko, sillä näkyy helposti kokonaan näytöllä
 - n Valmiit kirjastofunktiot: standardikirjaston funktiot tai omat kirjastofunktiot käytettävissä
- n Pääohjelma **main** lähinnä koostuu funktiokutsuista
- n Lisähierarkiaa: funktiot voivat kutsua toisia funktioita

n funktioiden esittelyt eli prototyypit

- n Funktio on määriteltävä tai esiteltävä ennen käyttöä
- n Kääntäjä voi tarkistaa oikean käytön

n otsaketiedostot

- n Sisältävät tietoja, joita ohjelmat tarvitsevat voidakseen käyttää muualla määriteltyjä funktioita

- n `#include <stdio.h>`

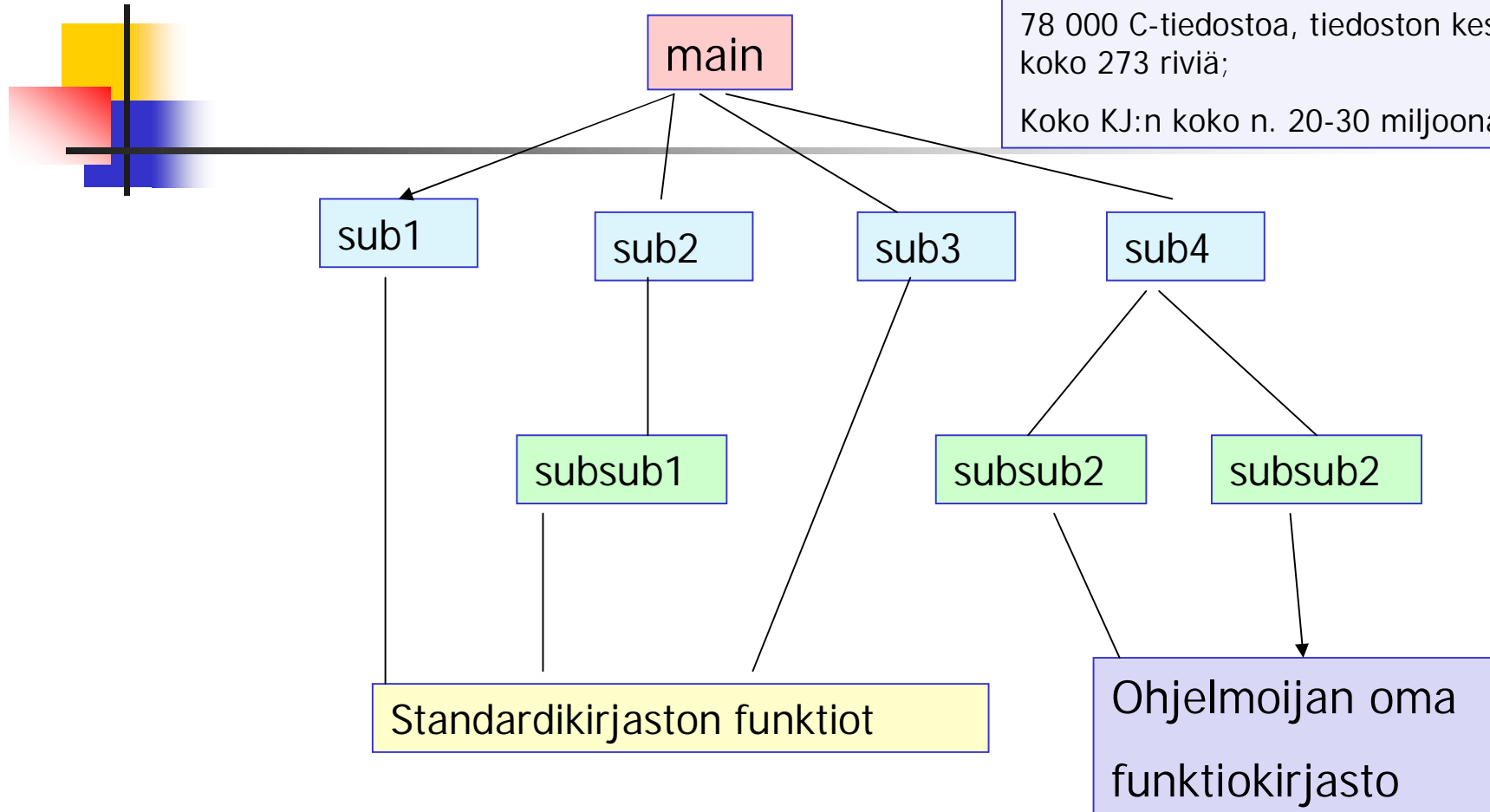

Pienehkön ohjelman modulaarinen rakenne

- n `#include`-määrittelyt kirjastofunktioiden liittämiseksi
 - n voivat sisältää toisia includeja
- n vakiomäärittelyt, tyyppiesittelyt
 - n helpompi hallita: löytää ja muuttaa
- n Ohjelman funktioiden prototyypit eli niiden esittely
 - n Näin määritellään ennen käyttöä
- n Pääohjelma `main` (joka ohjelmassa ainakin yksi)
 - n ja sen funktiokutsut
- n Ohjelman funktioiden määrittelyt

Entä kun funktioita on hyvin paljon ja niitä toteuttavat eri projektiryhmät ja useat ihmiset?

Linux: ytimessä 2.4 miljoonaa koodiriviä; tästä 1.4 milj. riviä eri laitteiden ajureita varten
78 000 C-tiedostoa, tiedoston keskim. koko 273 riviä;
Koko KJ:n koko n. 20-30 miljoona riviä

Modulaarisuus funktioiden tasolla

Isohko ohjelma tai projekti

- n Yhteenkuuluvat funktiot omiksi tiedostoiksi eli käännösyksiköiksi => moduuli
 - n Linuxin koodi
- n Kukin käännösyksikkö voidaan kääntää ja testata erikseen
 - n => objektimoduuli
- n Ajettava ohjelma saadaan, kun erikseen käännettyt objektimoduulit linkitetään yhteen
- n Erikseen kunkin moduulin lähdekooditiedosto ja otsaketiedosto => joustavuutta kääntämisessä
 - n Ei tarvitse kääntää turhaan objektimoduulin koodia
 - n Otsaketietojen liittäminen riittää

Kooditiedostot muodostavat C:n moduulin

- n C:n funktiot ovat globaaleja, kaikkialta ohjelmasta kutsuttavissa
 - n Eivät sellaisenaan yhdessä tiedostossa tarjoa
 - n riittävää kapselointia
 - n toteuttamisen, muuttamisen, kääntämisen ja ylläpidon joustavuutta
- n Toteutuksen ja käytön erottava moduuli syntyy, kun
 - n kootaan joukko yhteenliittyviä funktioita samaan kooditiedostoon (jokunimi .c) = moduulin toteutus
 - n ja näiden funktioiden prototyypit ja muu muiden moduulien käyttöön tarkoitettu data otsaketiedostoon (jokunimi.h) = moduulin rajapinta

Kapselointi: static -

- n Määrittelee talletusluokkaa ja näkyvyyttä (scope)
 - n Paikalliset muuttujat
 - n Funktion paikallisille muuttujille varataan tilat pinosta. Ne ovat käytettävissä vain funktion suoritusajan.
 - n static-määrittely => vain funktion sisällä käytettävissä, mutta säilyttävät arvonsa käyttökerrasta toiseen (esim.käyttökertalaskuri)
 - n Globaalit muuttujat ja funktiot
 - n static-määrittely rajaa näkyvyyden siihen tiedostoon, jossa ne ovat määritelty
 - n Mahdollistaa datan piilottamisen

Kapselointi:

"estä tiedon vuotaminen ulkopuolelle"

- n Kapseloidaan moduulin muuttujia ja funktioita
 - n static => eivät ole käytettävissä moduulin ulkopuolella
 - n Hyvä käytäntö jotenkin erottaa nimestä tällaiset muuttujat ja funktiot
 - n funktiota edeltää static-määre
 - n static void `e_append_()`; /* kuuluu editor.h-tiedostoon */
 - n Globaalia muuttujaa edeltää static-määre
 - n static int `e_flag_` = 0; /* tämä samoin*/
 - n static muuttaa sen, kuinka linkittäjä käsittelee muuttujaa
- n Huom! C:ssä kapselointiyksikkönä on tiedosto!
Javassa objekti.

extern-määrittely

- n Funktioiden esittelyssä oletusarvona => voidaan jättää pois
- n Yhteiskäyttöiset muuttujat
 - n Harvoin todella tarpeen ja hyödyllisiä
 - n extern int myErrorNo
 - n Linkittäjä: kaikki viittaukset kohdistuvat samaan muuttujaan, vaikka olisivat eri tiedostoissa
 - n Globaalin muuttujan static-määrittely => vain **samassa tiedostossa** kaikki viittaukset kohdistuvat samaan muuttujaan. Toisen tiedoston viittaukset kohdistuvat toiseen muuttujaan.

Vaikutus linkittäjän toimintaan

- n Ohjelmassa voi olla useita samannimisiä muuttujia (esim. i,j) ja linkittäjän täytyy tietää, milloin kyseessä on viite yhteen ja samaan muuttujaan ja milloin taas eri muuttujiin
- n muuttujien linkkiytymistapa (linkage)
 - n ulkoinen (external): ulommalla tasolla määritellyt
 - n Yhteiskäyttöisiä, usean tiedoston sisällä viittaavat aina yhteen ja samaan olioön
 - n ei mitään: funktion sisällä määritellyt
 - n Linkittäjän kannalta aina eri olioita
 - n sisäinen (internal): const-määritellyt muuttujat, rakenteiset tyypit (struct, union, enum)
 - n Yhden tiedoston sisällä viittavat aina samaan olioön, eri tiedostoissa eri olioihin
- n static ja extern muuttavat linkkiytymistapaa
 - n static muuttaa ulkoisen sisäiseksi
 - n extern muuttaa ulkoiseksi

Javassa ei ole
globaaleja muuttujia!

Globaalit muuttujat

- n Ohjelmassa funktion ulkopuolella määritellyt muuttujat ovat globaaleja
 - n koko ohjelmassa käytettävissä määrittelynsä jälkeen
 - n elinikä sama kuin koko ohjelmalla
 - n alustetaan nolaksi
- n C:ssä tulee käyttää hyvin harkiten ja pyrkiä välttämään käyttämistä
 - n Funktiokutsut eivät saa muuttaa globaaleja muuttujia
 - n Seuraa vaikeuksia: testaus, virheiden jäljitys, ylläpito
 - n Dokumentoitava huolellisesti
- n Määriteltävä yhdessä käännösyksikössä ja liitettävä .h -tiedostoon (**extern int globalvar**)

Käännösmoduulit

mod1.h

Funktioiden
koodit

Main-
ohjelman
koodi

mod1.c

mod2.h

Moduulin
funktioiden
koodit

mod2.c

mod3.h

Moduulin
funktioiden
koodit

mod3.c

Kooditiedosto (.c)

- n Sisältää yhteenkuuluvien, jollakin tavoin samaan kokonaisuuteen liittyvien funktioiden koodin
 - n Kukin funktio suorittaa jonkun tietyn toiminnon esim.
 - n syöttötietojen käsittelyn
 - n tulostukset
 - n varsinaisen tietojen käsittelyn ja muokkaamisen:
 - n laskenta, lajittelu, jne
 - n virheidenkäsittelyn
 - n Jne
 - n Yhdessä kooditiedostossa main
 - n Muiden moduulien käyttöön tarkoitettu informaatio kootaan otsaketiedostoksi
 - n Pyritään pitämään suhteellisen pienenä
 - n Eri moduulit suhteellisen riippumattomiksi toisistaan

Otsaketiedosto

- n Sisältää:
 - n funktioiden esittelyt (prototyypit)
 - n Makrot
 - n vakioiden määrittelyt (const)
 - n Dokumentoinnin: kaikki mitä käyttäjän tarvitsee tietää osatakseen käyttää
 - n Ei mitään pelkästään toteutukseen liittyvää
- n esikäääntäjä liittää otsaketiedoston moduuliin
 - n `#include <stdio.h>`
 - n standardikirjaston funktion prototyypit moduuliin
 - n `#include "oma.h"`
 - n Samassa hakemistossa olevan oman otsaketiedoston liittäminen

Header files usually ONLY contain definitions of data types, function prototypes and C preprocessor commands.

makefile

- n Ohjelmassa on useita moduuleja. Kukin moduuli eli käännösyksikkö omassa tiedostossaan, kirjastofunktiot omassa tiedostossaan
- n Käännösyksiköt käännetään erikseen ja linkitetään sitten yhteen
 - n `gcc -c main.c` tekee objektitiedoston `main.o`
 - `gcc -c mod1.c` => `mod1.o`
 - `gcc -c mod2.c` => `mod2.o`
 - n `gcc -o ohjelma main.o mod1.o mod2.o`
linkittää objektitiedostot suoritettavaksi ohjelmaksi

```
/* main.c */
#include <stdio.h>
#include "mod1.h"
#include "mod2.h"
int main(void) {
    mod1();
    mod2();
    return 1;
}
```

```
/* mod1.c */
#include <stdio.h>
#include "mod1.h"
void mod1(void){
    .....
    puts("moduuli yksi");
    .....
}
```

```
/* mod2.c */
#include <stdio.h>
#include "mod2.h"
void mod2(void){
    .....
    puts("moduuli kaksi");
    .....
}
```

```
/*mod1.h */
void mod1(void);
```

```
/*mod2.h */
void mod2(void);
```

```
gcc -c main.c
gcc -c mod1.c
gcc -c mod2.c
gcc -o ohjelma main.o mod1.o mod2.o
```


Moduulien kääntäminen – make

- n Kääntämiskomennot ja ohjeet kirjoitetaan säännöiksi makefile tai Makefile nimiseen tiedostoon
 - n kohde: tarvittavat tiedostot
 - komento1
 - komento2
 -
 - komentoz
 - n Huom. Komentojen sisennykseen käytetään tabulaattorimerkkiä (tabulointia), ei välilyöntejä.

makefile:n laatiminen

Eräs skriptikieli, kuten
mm
-Job Control Languages
-Unix Shell
-QuakeC, AWK, perl, ...

```
gcc -c main.c
gcc -c mod1.c
gcc -c mod2.c
gcc -o ohjelma main.o mod1.o mod2.o
```

Makefile kirjoitetaan vain kerran, mutta sitä voidaan käyttää monta kertaa komennolla **make**

- käännetään vain ne tiedostot, joita on muutettu
- linkitetään uudelleen vain, jos jokin linkitettävistä objektitiedostoista on muuttunut

C-ohjelmointi
Kevät 2006

kommenttirivi

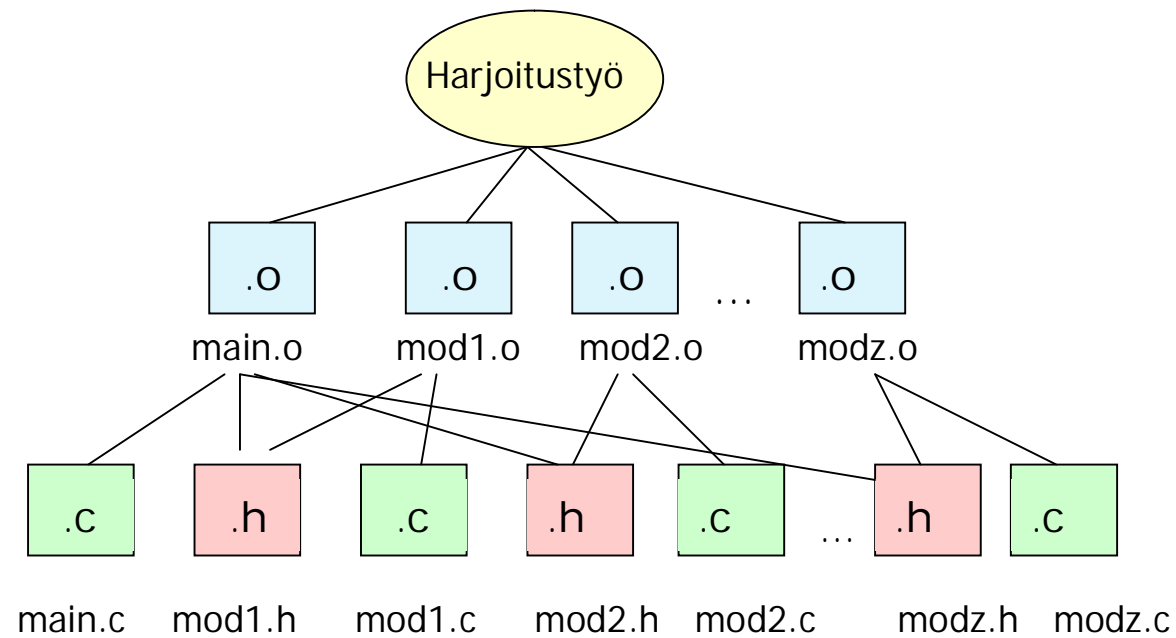
```
#makefile
CC = gcc -ansi -pedantic -Wall
ohjelma: main.o mod1.o mod2.o
    $(CC) -o ohjelma main.o mod1.o mod2.o
mod1.o: mod1.c mod1.h
    $(CC) -c mod1.c
mod2.o: mod2.c mod2.h
    $(CC) -c mod2.c
main.o: main.c mod1.h mod2.h
    $(CC) -c main.c
```

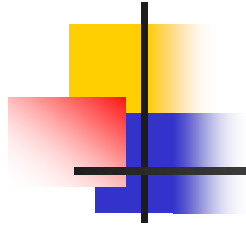
http://www.cs.helsinki.fi/group/sqltr/makefile_ohje.html
<http://www.eng.hawaii.edu/Tutor/Make/index.html>
http://vertigo.hsrl.rutgers.edu/ug/make_help.html

Liisa Marttinen

22

riippuvuusgraafit

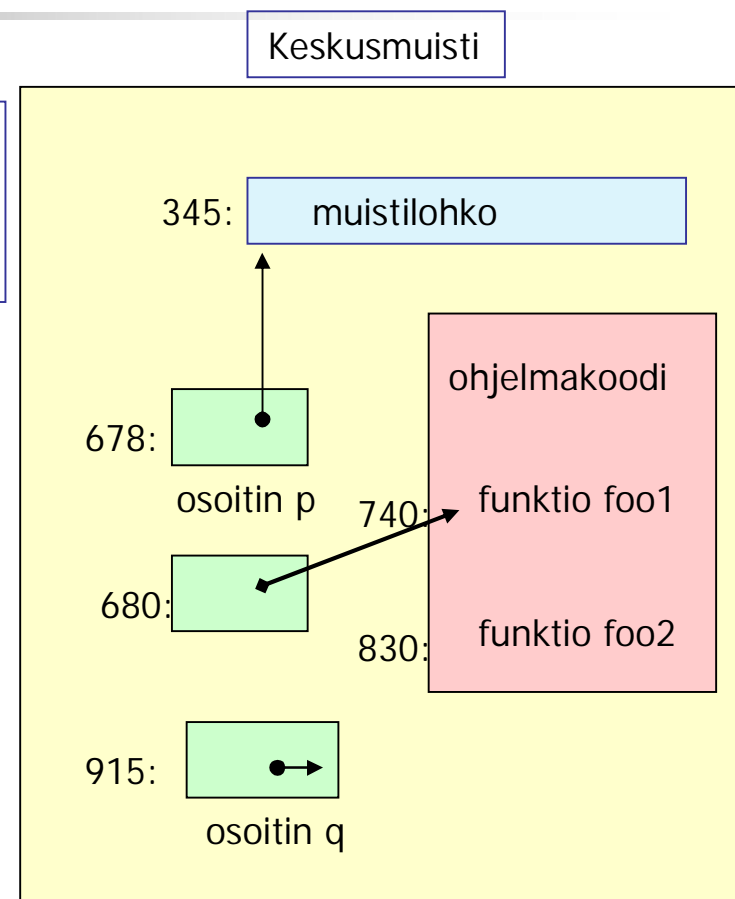
- n " Modular programming is a life saver, you can save an immense amount of time, if you do it right"

Lyhyt kertaus osoittimista

```
char *p; /* char, int, jne ilmoittavat, minkä tyyppisiä */  
int *q; /* olioita sisältäviin muistilohkoihin osoittavat */  
Nämä määrittelyt varaavat tilan vain osoittimelle!
```

```
char *p = "Tätä varten varataan muistitilaa";  
int luvut[] = {1, 2, 3, 4, 5};  
double taulu[100];  
Nämä varaavat tilaa myös muistilohkelle sekä  
asettavat osoittimen osoittamaan ko. muistilohkoa.
```

```
Tilaa voidaan varata myös malloc- ja calloc-  
funktioilla ja samalla asettaa jokin osoitin  
osoittamaan varattua muistilohkoa.
```

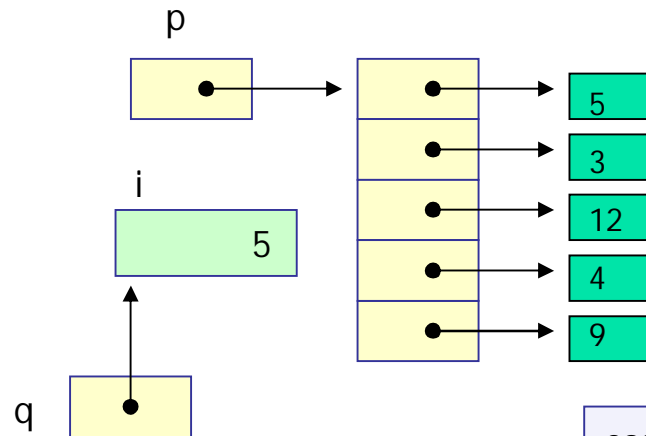

Osoittimien käyttöä

```

n int **p;
  int *q,r;
  int i;

  i = **p
  
```



```

q = &i; /* i:n osoite q:n arvoksi
i = *q+1;   i = ++*q; /* i=6*/
i = *q++; /* ??? */
r = q; *r = 3; /* i=3 */
  
```

```

const int *p;
int const *p;
const int const *p;
  
```

```

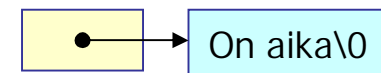
void *p; i = *(int*) p;
  
```

```

char viesti [] = "On aika";   viesti: On aika\0
  
```

```

char *pv = "On aika";
  
```


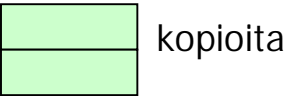
pv

Osoitin parametrina

x:n osoite, y:n osoite

- n C:ssä vain arvoparametreja => funktio käyttää vain kopioita eikä voi mitenkään muuttaa saamiensa parametrien arvoja:

```
void swap(int x, int y) {  
    int apu;  
    apu=x;  
    x=y;  
    y= apu;  
}
```



```
void swap(int *x, int *y) {  
    int apu;  
    apu=*x;  
    *x=*y;  
    *y= apu;  
}
```

Kutsu: swap (&x, &y);

x	3
y	4

```
double product (const double block, int size);
```

Varmistaa, ettei funktio muuta viiteparametrina saamaansa lohkoa

C: funktio-osoittimet

- n Esimerkki: funktio voi suorituksen aikana vaihtaa käyttämänsä lajittelualgoritmia alkioiden lukumäärän perusteella

```
int (*fp) (void);
```

Osoitin int-tyyppin
palauttavaan funktioon

```
int *fp()
```

Funktio, joka palauttaa int-
tyyppisen osoittimen!

```
int fname(); /* kunhan funktio on oikean tyyppinen */
fp = fname; /* fp() merkitsee nyt samaa kuin fname()
```

- n Funktion parametrina funktio

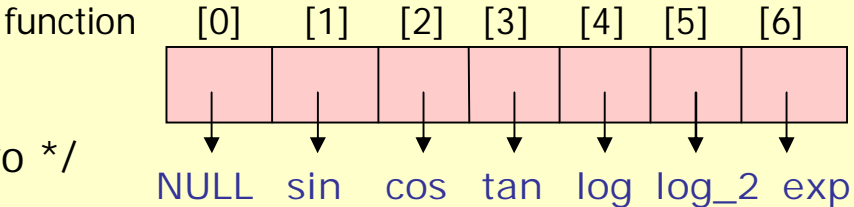
```
void qsort(*line[], int left, int right, int (*comp)(void *, void*));
```

```
void main (void) {  
int choice; double x, fx;  
funcptr fp; <----->
```

typedef double (*funcptr) (double);

```
.....  
funcprt function[7] = {NULL, sin, cos, tan, log , log_2, exp}; /*määriteltyjä funktioita*/  
/* funktiomenun tulostus: käyttäjää valitsee haluamansa vaihtoehdon */
```

```
....  
scanf ("%i", &choice);  
/* lisäksi tarkistetaan, että valinta on sallittu arvo */
```



```
...  
if (choice ==0) break;  
printf("Enter x: "); scanf/("%lg", &x);  
fp = function[choice];  
fx = fp(x);  
printf("\n (%g) = %g\n", x, fx);  
}  
}
```


Kurssikokeesta

- n 2.5. klo 16-19
 - n Ylimääräinen koetilaisuus 8.5. klo 9-12 niille, jotka hyvästä syystä ovat estyneet osallistumasta 2.5. pidettävään kokeeseen
 - n Ilmoita Liisalle (liisa.marttinen@cs.helsinki.fi), jos olet tulossa tähän kokeeseen!
 - n Näihin kokeisiin saa osallistua vain, jos on jättänyt harjoitustyönsä tarkastettavaksi 24.4. mennessä
- n Kokeessa saa olla mukana A4:n kokoinen lunttilappu

Vähän kokeesta: mitä pitää osata

- n Aiempien kurssin asioista perusohjelmointi, algoritmien kirjoittaminen, tietorakenteiden käyttö (taulukko, lista, pino) ja niiden tavanomaiset käsittelyrutiinit (lisääminen, poisto ja järjestäminen)
- n C-kielen syntaksi ja semantiikka. Kirjastorutiinien käyttöä ei sinänsä edellytetä, mutta erimerkiksi merkkijonojen ja tiedostojen käsittelyyn käytettävät tavanomaiset funktiot on syytä hallita.
- n Kielen rakenteista on hyvä hallita ainakin:
 - n Funktioiden ja niiden parametrien käyttö
 - n Taulukko
 - n Tekstitiedosto
 - n Linkitetty tietorakenne ja osoittimet
 - n Komentoriviparametrit
 - n Merkkijonot

Lisää kokeesta

- n Näistä osattavista asioista muodostetaan sitten kokeessa erilaisia yhdistelmiä eri tehtävissä.
- n Esimerkiksi toukokuun 2005 kokeessa oli
 - n tehtävässä 1:
 - n funktion käyttöä ja tietojen lukemista käyttäjältä (eli tiedostosta stdin),
 - n tehtävässä 2:
 - n funktio, osoittimia ja linkitetyn listan kopiointi ja järjestäminen
 - n tehtävässä 3:
 - n Tekstitiedosto, komentoriviparametri ja taulukko
- n Koska koeaikaa on vain 2,5 tuntia, niin kolmeen tehtävään vastaaminen edellyttää jonkinlaista **rutiinia C-ohjelmien kirjoittamisessa**
 - n Tätä rutiinia on saatu jo Viopen harjoituksissa, mutta etenkin kurssin harjoitustehtäviä tehdessä!
 - n Lunttilappu helpottaa asioiden muistamista!